

DE WERELD VAN SOFIE IN DE VORM VAN EEN STRIPVERHAAL

VINCENT ZABUS EN NICOBY

DEEL 1

In 2003 kocht ik het boek “De wereld van Sofie” van Jostein Gaarder. Het was mijn eerste stap in de voor mij toen nog onbekende wereld van de filosofie. Hoewel ik het een leuk boek vond, waar ik veel in herkende uit mijn geschiedenislessen op de HBS (ik ben nog van voor de Mammoetwet) was het niet direct de aanleiding tot mijn studie filosofie. Daar begon ik pas in 2010 mee, nadat ik uit nieuwsgierigheid een korte cursus “Beginnen met filosofie” had gevolgd.

“Sofie” bleef al die tijd tussen mijn inmiddels meterslange rijen filosofieboeken staan tot ik op 15 oktober 2022 in de Trouw een interview las met de Waalse schrijver Vincent Zabus, die met toestemming van Jostein Gaarder het verhaal omgewerkt had tot een stripboek.

Van uitgeverij Scratchbooks kreeg ik voor de rubriek ‘recensies’ en ‘kinderboeken’ op onze website een recensie-exemplaar.

Het verhaal van Jostein Gaarder wordt op een visueel aantrekkelijke manier weergegeven en gelardeerd met hedendaagse en actuele onderwerpen zoals onder andere de huidige klimaatcrisis, wat de jeugd, maar ook de volwassen lezer zal aanspreken en hen daarmee het verhaal in trekt. Ook springt ze na elke periode, waarin ze rond heeft gelopen, terug naar het heden met zijn internet en mobiele telefoons en huidige problematiek, die ze door wat ze zojuist geleerd heeft, beter kan begrijpen omdat die gewoon een voortvloeijsel uit het verleden is.

Ik heb dan ook met plezier aan deze recensie gewerkt.

Opzet en indeling boek.

Dit boek is het eerste van twee delen. Het beslaat de periode van Socrates tot begin 17^e eeuw. Deel 2 komt in oktober 2023 uit.

Tussen elk verhaal zit een witte pagina, waarna een nieuwe periode wordt besproken. Voor de lezer ook makkelijk bij het terugzoeken.

Sofie wordt zelf elk verhaal binnen getrokken en neemt hierdoor deel aan de gebeurtenissen. Zo daalt ze bijvoorbeeld af in de grot van Plato, discussieert mee met de filosofen van Milete en wordt in de werkplaatsen van Copernicus, Galilei en Kepler door hen persoonlijk in hun theorieën onderwezen.

Het verhaal.

Het verhaal begint met een gesprek tussen Sofie en haar vriendin, die al lopend naar huis de slogans bespreken, die ze willen gebruiken bij de klimaatdemonstratie, waar ze de volgende dag aan gaan deelnemen. Ze checken op hun telefoons de whatsapps die hierover binnenkomen.

Thuisgekomen vindt Sofie tussen de post een brief met daarop de tekst: “Wie ben je?”

Pratend tegen haar kat Shere Khan denkt ze hierover na en vraagt ze zich af of ze wel tevreden is met wie ze is of dat ze er liever anders had uitgezien.

Op de achterkant staat de vraag: “Waar komt de wereld vandaan?”

Tegen haar kat zegt ze dat ze niet gelooft dat die door God is geschapen, maar dat ze geen idee heeft hoe die dan wel is ontstaan.

Daarna opent ze een grote envelop, waarin een cursus filosofie blijkt te zitten. Er komt een stem uit die haar vertelt dat filosofie begint met verbazing en het stellen van vragen, maar dat mensen snel wennen aan iets, waardoor ze niet meer verbaasd zijn.

Dat merkt ze als ze later met haar moeder door het keukenraam naar de zonsondergang kijkt. Eigenlijk is dat een bijzonder natuurverschijnsel en je kunt je afvragen wat er op dat moment precies gebeurt. Haar moeder vindt het echter heel gewoon, want het gebeurt elke dag en denkt er daarom niet verder over na.

Mythen en de natuurfilosofen

De volgende dag blijkt dat er, ondanks dat het zondag is, toch een brief voor haar in de brievenbus ligt. Als ze hem openmaakt, springt Thor, de god van de donder eruit, die haar meeneemt naar de tijd van de mythen. Hij legt uit dat mythen op goden gebaseerde verhalen waren, die natuurlijke verschijnselen moesten verklaren. Elke cultuur had zijn eigen mythen en waren ook verbonden aan religieuze gebruiken zoals het brengen van offers om de goden gunstig te stemmen en de mens te behoeden voor rampen. Later werden mythen opgeschreven wat leidde tot discussies erover. Hierdoor ontstond rond 500 jaar voor Christus in Griekenland een nieuwe manier van denken en kwamen de natuurfilosofen in beeld. Door een klap met de hamer van Thor belandt Sofie tussen deze filosofen van Milete, die haar betrekken in hun discussie over de elementen water, vuur, lucht en aarde en het verschil tussen verstand en zintuigen.

Een windvlaag brengt Sofie weer terug naar de tuin voor haar huis, waar ze zich vertwijfelt afvraagt hoe ze dit allemaal moet onthouden. Ze krijgt echter de boodschap dat dat niet het belangrijkste is. Ze moet leren filosofisch te denken.

Atomen en het lot

Omdat ze alleen maar mannen heeft zien filosoferen, vraagt ze 's avonds aan haar moeder of er ook vrouwelijke filosofen zijn. Die noemt Hannah Ahrendt, Simone Weil en Martha Nussbaum op, allemaal uit de 20^e eeuw. Daarvoor waren vrouwen alleen maar op de wereld om kinderen te baren en voor de keuken. Sofie beseft dat dit laatste eigenlijk ook voor haar moeder geldt.

Als ze naar bed wil gaan, ziet ze een nieuwe brief in de brievenbus liggen. Ze loopt erheen, haalt hem er uit en leest: "Waarom is lego het briljantste speelgoed op aarde?"

Met de brief in haar hand gaat ze naar haar kamer en daar aangekomen ziet ze dat haar legostenen in de hoek zich opeens uit zichzelf schikken tot de gedaante van Democritus, die daarbij tot leven komt. Hij neemt plaats achter haar bureau en lui achterover leunend legt hij haar de werking van de atomen uit, die net als legosteentjes oneindig veel vormen aan kunnen nemen. Er zit volgens hem dus geen godheid achter al die natuurverschijnselen, maar het is gewoon een mechanisme.

Op haar vraag hoe het dan met de ziel zit, antwoordt hij dat als iemand sterft, zijn atomen weer een nieuwe ziel vormen. Daarna vallen alle legosteentjes in elkaar waarmee Democritus verdwijnt.

Sofie besluit met een verrekijker voor het raam te gaan zitten wachten op een nieuwe brief zodat ze kan zien wie die geheimzinnige postbezorger is. Er gebeurt echter niets en daarom besluit ze zelf een brief aan hem te schrijven. Als ze die in de brievenbus wil leggen, blijkt daar toch een brief in te steken met een kaartje erbij, waarop ze gewaarschuwd wordt niet te spioneren of contact met hem te zoeken. Ze vraagt zich af hoe hij kan antwoorden op haar brief, die hij nog niet eens heeft kunnen lezen. Ze trekt de envelop uit de brievenbus, maar die blijft vastzitten en scheurt open. Er vallen twee kaarten uit, een met de afbeelding van Herodotus en een van Hippocrates. Herodotus verklaart hierop dat verlies van een oorlog niet veroorzaakt wordt door de wraak van de goden, maar door de mensheid zelf en Hippocrates legt uit dat ziekte veroorzaakt wordt door een onbalans in lichaam of geest en dat je voor een goede gezondheid daarom moet zoeken naar harmonie. Hieruit blijkt volgens hem dat de mens het lot in eigen hand heeft. Zittend bij de brievenbus denkt ze hierover na en valt op een gegeven moment in slaap. De lezer ziet dat een zwart gedaante een nieuwe brief in de brievenbus legt.

Athene en Socrates

Als ze wakker wordt besluit ze de boodschap om het lot in eigen hand te nemen, letterlijk toe te passen. Ze pakt de nieuwe brief uit de brievenbus, maar wachten niet af wie er nu weer uit de envelop zal springen, maar kruipt er zelf in. Het vel papier dat in de envelop zit, vormt zich tot een soort vliegend tapijt, dat haar meeneemt naar Athene. Ze landt op de grond van de Agora, de marktplaats. Daar zijn sofisten, rondreizende denkers, de burgers aan het onderwijzen. In tegenstelling tot de natuurfilosofen zijn zij relativisten. Voor hen zijn ideeën over de natuur en rechtvaardigheid variabel en moeten vooral nuttig zijn. Terwijl Sofie naar hen luistert, komt Socrates bij haar staan, die moppert dat het allemaal onzin is en de sofisten alleen voor geld bezig zijn, want de intelligentste mens weet, dat hij niets weet. Sofie overweegt zijn woorden en kan zich daarin wel vinden. Ze vertelt Socrates dat er in de 21^e eeuw, waar ze vandaan komt, een vreselijke epidemie heerst en niemand weet, waar dit virus opeens vandaan komt, wat het precies doet en waarom het zich zo razendsnel over de wereld

verspreidt. Maar iedereen heeft er wel een mening over en de meest bizarre complottheorieën doen daarover de ronde, die overal luid en duidelijk worden verkondigd, waardoor de angst en verwarring alleen maar groter wordt. Socrates herkent dat en zegt: “De onwetende heeft meer vertrouwen in de schreeuwers dan in degenen, die de grenzen van hun kennis inzien”.

Op zijn vraag wat volgens haar de oplossing hiervoor zou zijn, antwoordt ze dat men eerst de feiten moet verifiëren.

Volgens Socrates ligt een solide basis voor alle kennis niet in de samenleving, maar in de rede van de mens. Daardoor kan hij onderscheid maken tussen goed en kwaad.

Er komt een jongeman op haar af, die zich voorstelt als Plato, de leerling van Socrates en die zegt dat hij alles opschrijft wat zijn leermeester dagelijks vertelt.

Terwijl ze aan het praten zijn, wordt Socrates gearresteerd en maakt ze het proces en zijn dood door de gifbeker mee. Ze beseft dat als Plato de gedachten van Socrates niet had opgeschreven, ze voor altijd verloren waren gegaan. Net zoals ze de gedachten van haar jong gestorven vader nooit zal kennen, omdat die nooit opgeschreven zijn. Verdrietig over dat laatste valt ze op de Agora in slaap.

De ideeënwereld

Ze wordt wakker doordat er een grote groep mannen langskomt. Ze vertellen haar dat ze op weg zijn naar de academie van Plato om over zijn ideeën te debatteren. Nieuwsgierig loopt Sofie met hen mee en komt in de tuin van de Plato's school terecht waar mannen in groepen staan te debatteren. Daar ontmoet ze Plato opnieuw, maar ziet dat hij inmiddels een stuk ouder is geworden. Als ze daar een opmerking over maakt zegt hij dat alles in de tastbare wereld verandert, maar dat er weldegelijk ook onveranderlijke zaken bestaan. Er zijn namelijk twee soorten werkelijkheid, de zintuiglijke werkelijkheid en de ideeënwereld.

Hij licht het toe aan de hand van een paard. Er zijn verschillende soorten paarden, maar ze hebben toch allemaal dezelfde karakteristieken. De perfecte vorm van het paard bestaat in de ideeënwereld en de paarden die wij met onze zintuigen waarnemen zijn imperfecte kopieën daarvan. Om te laten zien wat hij bedoelt moet ze samen met hem afdalen naar een onderaardse grot. Daar zitten mensen vastgebonden met hun gezicht naar een muur. Achter hen brandt een vuur en tussen het vuur en de mensen, die niet achterom kunnen kijken, lopen wezens die op een stok verschillende vormen dragen. Het vuur werp de schaduwen daarvan op de muur, waar de geboeide mensen naar kijken. Omdat ze niets anders zien, denken ze dat die schaduwen de werkelijkheid zijn. Plato vertelt haar dat een van hen zich wist te bevrijden en naar de wereld boven de grot ontsnapte. Daar zag hij hoe de ideale wereld eruit zag. Hij probeerde de grotbewoners te overtuigen dat wat ze zien slechts een bleke reflectie hiervan is, maar ze geloofden hem niet en doodden hem. De moraal van dit verhaal is dat een filosoof zich moet losmaken van de zintuiglijke wereld om in de ideeënwereld het idee van het goede te bereiken. Terwijl Sofie probeert dit alles te verwerken vertelt hij verder dat de menselijke ziel uit drie delen bestaat: in het hoofd huist de rede, in het hart de moed en de onderbuik de begeerte. Als de rede het hart regeert en het hart de verlangens in de onderbuik, ontstaat er een kosmische harmonie. Hij vertelt dat hij dit alles heeft beschreven in ‘De Ideale Staat’, die geregeerd wordt door een koning-filosoof en waar strikte regels gelden, om alles goed te laten verlopen. Sofie zet er tegenover dat er al zoveel dictators zijn geweest, die ervan overtuigd waren dat ze gelijk hadden, maar uiteindelijk helemaal niet het goede met de mensen voor hadden en dat mensen daartegen in actie kwamen. Terwijl ze dit zegt, herinnert ze zich opeens dat ze vandaag mee zou doen met de klimaatdemonstratie en in paniek probeert ze om terug te komen naar haar eigen tijd. De tekenaar heeft daar natuurlijk een mooie oplossing voor,

waardoor ze weer terugkeert in de brievenbus, waarin ze in was gekropen. Ze grijpt haar fiets, die tegen het huis aanstaat en racet naar de plaats van de demonstratie. Die is echter al voorbij en iedereen maakt haar verwijten dat ze er niet was. Als ze moederziel alleen op een bankje achterblijft, komt haar moeder eraan en vraagt waarom ze te laat was. Ze vertelt over De Staat van Plato en dat zijn visie over het opleggen van strikte regels misschien wel de oplossing van de klimaatcrisis zou kunnen zijn. Ze denkt alleen dat het niet zal werken als een denkende dictator dat doet. Daarna volgt er een uitgebreide discussie met haar moeder over het eten van vlees, overstappen op biologische producten en de CO2 uitstoot, waarbij ze haar moeder verbaasd laat staan met wat ze zojuist van Plato heeft gehoord over nadenken en beheersing.

Aristoteles

Als ze 's avonds alleen in de kamer zit, vraagt ze zich af wat haar toch overkomt. Het lijkt wel of alles geënceneerd is, zoals bij Jim Carrey in de film De Truman Show. Ze besluit de geheimzinnige filosoof te gaan zoeken en hem om uitleg te vragen en loopt vanaf de brievenbus het bos in. Ze komt bij een meer, waar aan de overkant "de hut van de reiziger" staat, waar ze voeger wel eens met haar moeder is geweest. De hut is leeg, maar ze vindt er hetzelfde papier, waarop al haar brieven zijn geschreven, dus hier moet die geheimzinnige filosoof zich schuil houden. Als ze langs een spiegel loopt ziet ze niet zichzelf, maar de beeltenis van een ander meisje en met wat ze over de atoomtheorie heeft geleerd, vraagt ze zich af of dat soms haar vroegere ik is, voordat haar atomen zich van elkaar verwijderden en opnieuw samen kwamen in de vorm van de huidige Sofie.

Ze vindt een papier met de naam Aristoteles erop en een afbeelding van Athene. Zou ze daar nu heen moeten? Maar hoe komt ze er dit keer naartoe? Ze loopt naar buiten en ziet een man aan de rand van het meer zitten. Als ze naast hem gaat staan, zegt hij dat hij het voortplantingsgedrag van de kikkers bestudeert. Hij stelt zich voor als Aristoteles, de leerling van Plato, maar in tegenstelling tot zijn leermeester is hij niet geïnteresseerd in ideeën, maar in de levende natuur. De natuur is voor hem de enige wereld. Op dat moment begint het te regenen en legt Aristoteles de materiele werking en de verschillende functies van regenwater uit. Dat brengt Sofie weer terug naar het probleem van de klimaatverandering, maar Aristoteles is er van overtuigd dat ook daar een intentie achter zit. Alle dingen in de natuur hebben een zekere kracht om iets te worden. Om te laten zien wat hij daarmee bedoelt, lopen ze naar een beeldhouwer, die bezig is een paard uit een steen te houwen. Uit de materie graniet komt uiteindelijk de vorm van het paard. Aristoteles vertelt dat elke materie de mogelijkheid in zich heeft om een bepaalde vorm te bereiken. Een mens ontwikkelt zich ook, maar heeft daar wel de samenleving voor nodig en je wordt pas man door te leven in een maatschappij. Als Sofie protesteert, dat hij het alleen maar over mannen heeft, maar dit toch ook voor vrouwen geldt, zegt hij dat vrouwen slechts onvolmaakte mannen zijn. Hierin staat hij lijnrecht tegenover zijn leermeester Plato, die vrouwen juist gelijk schakelde aan mannen. Aristoteles zijn vrouwbeeld zal tot in de Middeleeuwen stand houden en de kerk neemt dit beeld nog vele eeuwen dankbaar over. Sofie wordt woedend. Ze schreeuwt dat de vrouw gelijkwaardig is aan de man en dat ze alleen op die manier verder wil filosoferen.

Het Hellenisme

Boos loopt ze weg en komt bij een brug. Als ze die overloopt passeert ze in één keer 700 jaar politieke veranderingen in de geschiedenis en komt in het Hellenisme terecht, een smeltkroes van verschillende culturen en religieuze, filosofische en wetenschappelijke opvattingen.

Ook hier was men op zoek naar het geluk. Er waren daarvoor vier bewegingen, die haar alle vier iets zullen leren.

1. Het cynisme.

Hier ontmoet ze Diogenes, die het belangrijk vindt om onafhankelijk te blijven van de mening van anderen, afstand te doen van alles wat niet essentieel is en afwezig te blijven van ijdelheid. Hij confronteert Sofie ermee dat ze, als ze een foto van zichzelf online zet, ze voortdurend checkt hoe vaak die wordt bekeken en hoeveel likes het oplevert. Hieruit blijkt dat ze ijdel is en afhankelijk van de mening van de anderen.

2. Het stoïcisme.

Deze filosofie werd gesticht door Zeno met als hoofdpunt: datgene accepteren waar je geen invloed op hebt. 'Dus ik moet accepteren dat mijn vaders dood iets is, waar ik niets aan kan veranderen', concludeert ze. Daarnaast bedachten de stoïcijnen ook de term humanisme, een levenswijze die het individu centraal stelt. En een natuurrecht, dat geldt voor alle mensen, ongeacht of ze keizer zijn of slaaf. Het huidige "stoïcijns blijven" dat synoniem is voor kalm blijven komt hier dus vandaan.

3. Epicurisme.

Tegenwoordig staat dit voor het zoeken naar de genoegens van het leven, maar Epicurus neemt haar mee naar zijn tuin om te laten zien dat zijn filosofie veel genuanceerder is. Hij streeft naar ataraxie, de afwezigheid van zorgen en lijden en het vinden van een balans tussen de bevrediging van acute behoeften en langdurige behoeften.

'Honger en dorst zijn acute behoeften,' legt hij uit, 'en met water en brood worden die bevredigd. Maar tot elke prijs proberen beroemd te willen worden geeft allerlei onrust. Het is juist essentieel om met weinig tevreden te zijn. Zo is vriendschap waardevoller, dan streven naar rijkdom of sterrendom'.

Het lijkt Sofie wel wat om bij de epicuristen rond het kampvuur te gaan zitten en met hen daarover verder te filosoferen, maar de tekenaar stuurt haar naar een ander kampvuur.

4. Neoplatonisten.

Ze maakt daar kennis met de filosofie van Plotinus, die zegt dat alles wat brandt God is en de duisternis het materiaal waarvan mensen en dieren zijn gemaakt. Heel dicht bij God (het vuur dus) bevinden zich de ideeën en de ziel van de mens is een kleine vonk. Sofie vindt dat dit veel weg heeft van Plato, maar Plotinus zegt dat hij de wereld niet zoals Plato in tweeën deelt, maar dat het juist deel uitmaakt van een veel groter geheel en daarmee samensmelt.

Als ze zich vooroverbuigt naar het kampvuur ziet ze onder zich haar huis en iemand die een brief in de brievenbus legt. Ze begrijpt dat dat de geheimzinnige filosoof is en wil uit alle macht naar beneden om hem eindelijk te ontmoeten. De tekenaar schiet haar daarbij te hulp maar als ze naast de brievenbus neerkomt, is de geheimzinnige filosoof al weer weg. In de brievenbus ligt een brief, waarin hij afsprekt om elkaar de volgende dag om 23.30 uur te ontmoeten.

Blij loopt ze naar binnen en als haar moeder vraagt waar ze vandaan komt en wat ze heeft gedaan vertelt ze dat ze besloten heeft op zowel stoïcijn als epicurist te worden.

'Ik wil leven in gelukkige soberheid en met een glashelder besef van wie ik ben', zegt ze, waarop haar moeder nuchter antwoordt dat ze dat haar hele leven ook nagestreefd, maar daarin tot op heden nog steeds niet succesvol is geweest.

Twee culturen

De volgende avond gaat Sofie zogenaamd een nachtje bij naar haar vriendin logeren, die haar zal dekken als ze naar haar afspraak met de geheimzinnige filosoof gaat. Ze vraagt Sofie of ze het niet eng vindt om rond middernacht met een wildvreemde af te spreken. Tenslotte hoor je tegenwoordig zulke rare verhalen. Sofie is echter vastberaden en als de wekker op haar mobiele telefoon om 23.30 uur afgaat, gaat ze op weg naar de afgesproken plaats.

Daar staat een man in een monnikspij op haar te wachten, die zegt dat hij Alberto heet en haar de enorme invloed van het christendom op de wereld wil laten zien. Hij haalt een wereldkaart tevoorschijn en wijst aan dat er aan het begin twee culturen waren. De Grieken en Romeinen behoorden tot de Indo-Europese cultuur en verplaatsten zich naar het westen, waar ze zich met de lokale bevolking vermengden. De Semieten kwamen oorspronkelijk van het Arabische schiereiland, maar emigreerden ook heel vaak.

Vervolgens zet hij de overeenkomsten en verschillen in beide culturen naast elkaar. De apostel Paulus gaat na Jezus dood naar Griekenland en discussieert in de meeste Griekse en Romeinse steden met de epicuristen en stoïcijnen, waar Sofie zojuist mee heeft kennis gemaakt. Van daaruit ontstaan de eerste christelijke gemeenschappen. Dit zorgt voor een keerpunt in de geschiedenis, want enkele eeuwen later heeft men de oudheid de rug toegekeerd en is de hele Grieks-Romeinse wereld christelijk. Er volgt een lange periode, die de Middeleeuwen wordt genoemd en door velen als een lange donkere nacht en iets negatiefs wordt gezien. Maar het was juist een boeiende periode, want het westen kreeg de Latijnstalige christelijke cultuur, in het Midden-Oosten en Noord-Afrika de Arabischstalige moslim cultuur en het oosten het Griekstalige christendom.

De Arabieren hadden de hellenistische stad Alexandrië ingenomen en speelden door de daar bewaarde Griekse wetenschap gedurende de gehele middeleeuwen een prominente rol in de wiskunde, scheikunde, geneeskunde en de astronomie. Omdat zij het Grieks beheersten werden daar ook de werken van Plato en Aristoteles gelezen en vertaald. In de christelijke wereld kende men alleen de bijbel en was er geen ruimte voor twijfel of redeneringen.

De vraag rijst hierdoor of geloof en kennis verenigbaar zijn.

Sint Augustinus, Averroes en Sint Thomas

Om daar een antwoord op te vinden neemt Alberto haar mee naar een klooster, waar ze Sint Augustinus ontmoet.

Augustinus bekeerde zich tot het christendom, maar zag geen tegenstrijdigheden tussen Plato en het christendom. De eeuwige ideeën van Plato waren volgens Augustinus namelijk al in Gods gedachten voordat hij de wereld schiep. Wel gelooft hij dat God bepaalt wie gered wordt en wie verloren gaat.

Sofie zegt hem dat dat niet klopt, want volgens Plato hebben alle mensen gelijke kansen, omdat ze dezelfde rede hebben. Augustinus wijst haar op zijn boek 'De stad Gods', waarin hij het gevecht tussen Gods staat en de wereldse staat beschrijft. Daarin betreft hij als eerste ook de geschiedenis erbij.

Hoewel Sofie hier nog verder over wil discussiëren, neemt Alberto haar mee naar het eind van de Middeleeuwen, waar de Arabieren grote invloed op de filosofie gaan uitoefenen. Via Averroes komt de antieke filosofie in Spanje terecht en verspreidt zich vervolgens over het hele westen. Averroes was onder andere ook arts en had daardoor een ware passie

voor Aristoteles. Hij geloofde dat we deel uitmaken van een onsterfelijke intelligentie en dat we na onze dood weer terugkeren in het universum. Daarom is God niet geïnteresseerd in het individu, maar in de wereld in het algemeen. Hij koppelde de rede los van het geloof. Zijn gedachten veroorzaakten destijds een schok in de islamitische en christelijke wereld, maar wordt vandaag de dag weer met interesse bestudeerd.

Als reactie hierop probeerde Sint Thomas van Aquino geloof en rede juist weer bij elkaar te brengen en nam daarvoor als grondslag de filosofie van Aristoteles. Volgens hem zijn er twee wegen die tot God leiden, die van het geloof en die van het verstand. Via de rede kunnen we het ene deel van de waarheid begrijpen, zoals de oorsprong van alle natuurlijke verschijnselen en via de bijbel onthult God het andere deel van de waarheid.

Alberto voegt er echter aan toe dat Aquino ook de opvatting van Aristoteles over de vrouw heeft overgenomen. Omdat volgens de bijbel de vrouw is gemaakt uit de rib van een man, is zij daardoor ondergeschikt aan de man. Maar de ziel van de vrouw is in de hemel wel gelijkwaardig aan de man.

Sofie vindt dat maar een schrale troost. 'Op aarde zijn wij dus alleen goed voor de afwas en kinderen maken en in de hemel worden we daarvoor hartelijk bedankt,' valt ze boos uit.

Alberto troost haar door te vertellen dat er in de Middeleeuwen één vrouwelijke denker was. Hildegard van Bingen, een Duitse non die zieken verzorgde, en botanie en de natuur bestudeerde. Sofie kan daar echter niet op in gaan, want een blik op haar mobiele telefoon vertelt haar dat ze rap naar haar eigen wereld moet terug keren, ander valt het op dat ze niet bij haar vriendin heeft geslapen. Terwijl ze terug naar huis holt, roept Alberto haar na dat God ook een vrouwelijke kant heeft en in het Grieks de naam Sofie heeft, wat wijsheid betekent. Dat lijkt misschien toevallig, maar Sofie gelooft niet in toeval.

Op straat komt ze de vader van haar vriendin tegen, die haar blijkt te zoeken. Ze zegt dat ze even een luchtje aan het scheppen was en loopt met hem mee naar de keuken, waar de moeder van haar vriendin ontbijt aan het maken is. Haar vriendin ziet dat ze doodop is, maar vraagt niet verder. Na het ontbijt loopt ze naar huis, maar is zo moe dat ze halverwege in het gras gaat liggen en in slaap valt. In haar droom ziet ze een meisje lopen en herkent haar als het meisje in de spiegel in het huis van de reiziger. Als ze tegenover haar staat, staat er meteen weer die spiegel tussen en op haar vraag wie ze is, antwoordt het meisje niet. Ze wordt zo kwaad, dat ze de spiegel stukslaat en er doorheen valt.

De Renaissance

Op zoek naar het meisje, die ze Hilde noemt, naar Hilde van Bingen, komt ze in een mooi landschap terecht, waar ze Alberto weer ziet staan, dit keer in een elegant kostuum.

Terwijl ze door het mooie landschap lopen vraagt ze hem waarom hij het chalet gekozen heeft om daar te wonen en haar de bieven te schrijven. Hij zegt dat hij daarin geen keus had, dat hij het gevoel heeft dat alles voor hem 'uitgetekend is' en dat hij door iemand wordt geobserveerd. Sofie vertelt hem dat ze datzelfde gevoel heeft. Een knipoog van de schrijver en de tekenaar naar de lezers van het stripverhaal. Zij zetten dat nog even door door Alberto in het volgende plaatje Sofie opeens Hilde te laten noemen en als ze vraagt waarom hij dat doet en hij dat verbaasd ontkent, wijst ze hem op het plaatje boven hen, waar het gebeurde en laat hem daar zijn eigen teksten terug lezen. Ze gaat daar nog even mee door en zegt dat ze beter naar de volgende pagina kunnen gaan om verder te wandelen en hem uit te laten leggen waarom hij zo'n mooi kostuum aan heeft.

Alberto pakt de draad weer op en begint te vertellen over de renaissance, waarin de kunst

en cultuur van de antieke oudheid terugkeert en er grote wetenschappelijke ontwikkelingen zijn. Hij noemt de uitvinding van het kompas, die het navigeren vereenvoudigt en de ontdekkingsreizen mogelijk maakt, het buskruit, dat de bewapening verbetert en de drukpers, waardoor de kerken hun monopolie op hoeder van alle kennis verliest. De renaissance leidt tot een de ontwikkeling van kunst, architectuur, literatuur, muziek en ook filosofie. De natuur wordt als iets goddelijks beschouwd, wat het pantheïsme wordt genoemd.

Sofie vraagt hoe de kerk daarover dacht. Die zag zijn almacht verbrokkelen en ging over tot gruwelijke maatregelen. Alberto toont haar de verbranding van Giordano Bruno, omdat die beweerde dat het heelal bevolkt wordt door sterren en planeten, de heksenverbrandingen en de godsdienstoorlogen.

Ook hier maken de schrijver en tekenaar de lezers er weer op attent dat ze bezig zijn met een het stripverhaal door Sofie te laten vragen hoe het kan dat alles wat Alberto vertelt met beelden wordt geïllustreerd en als ze even niets zeggen het plaatje wit blijft. Alberto haalt daarbij de uitspraak van de stoïcijn Marcus Aurelius aan die zei dat je alles kunt verdragen, wat je geest dragelijk maakt. Hierop verzucht Sofie dat ze hoopt dat ze aan het eind van deel 1 er achter is gekomen wat hier allemaal achter zit. De vraag van Alberto wat ze met deel 1 bedoelt, omzeilt ze en dringt aan om verder te gaan met de renaissance. Hij brengt haar naar de werkplaatsen van de grootste wetenschappers in die periode. Naar Leonardo da Vinci, wiens futuristische ideeën werden verguisd, maar later allemaal uitgekomen zijn. Zijn ontleding van de mens heeft voor een grote ontwikkeling in de geneeskunde gezorgd. Naar Copernicus, die ontdekte dat de aarde om de zon draaide en niet andersom, zoals tot dan toe werd gedacht, Kepler, die ontdekte dat planeten een ovaalvormige weg aflegden, Galilei met zijn wet van de traagheid en Newton met zijn wet van de zwaartekracht. Alberto maakt in de daaropvolgende plaatjes al die wetten begrijpelijk door te jongleren met verschillende formaten artisjokken.

Sofie concludeert dat de mens het idee moest opgeven dat hij een geprivilegieerde positie in de schepping had, wat natuurlijk op felle tegenstand van de kerk stuitte. Die verloor haar macht mede omdat de bijbel vanuit het latijn in de volkstaal werd vertaald, waardoor iedereen hem kon lezen en niet meer afhankelijk was van de dogma's van de kerk.

Maarten Luther was hiervan een grote voorvechter en daarmee de initiatiefnemer van het protestantisme.

Sofie vindt dat ze nu wel genoeg heeft geleerd en neemt plaats op een bank in de tuin om even van de natuur te genieten. Als Alberto aangeeft dat ook hij de natuur heel mooi vindt, begint ze haar pleidooi over natuurbescherming en biedt hem de petitie aan die ze tijdens hun demonstratie door de mensen lieten ondertekenen. Het brengt hem erop dat de wetenschappelijke ontwikkelingen weliswaar tot een grote omwenteling en vooruitgang hebben gezorgd, maar dat de mens daarmee ook de natuur aanviel en overmeesterde, wat de oorzaak is van de vele bedreigingen, waar de wereld nu mee kampt. Als de mens wil overleven, moet hij stoppen de natuur te mishandelen.

Sofie is het daar helemaal mee eens.

De Barok

In het volgende hoofdstuk heeft Sofie Alberto uitgenodigd voor een fietstochtje. Ze wil hem iets laten zien, maar zegt nog niet wat. Terwijl ze door het bos fietsen vertelt Alberto iets over de Barok. Barok is een term uit het Portugees en betekent oorspronkelijk 'onregelmatige parel'. De kunst wordt gekarakteriseerd door zeer contrasterende vormen,

pracht en praal en is een reactie op de renaissance met zijn streven naar eenvoud en harmonie. Politiek gezien was het een periode van grote conflicten met name tussen protestanten en katholieken en grote verschillen tussen de rijke adel en bittere armoede onder het volk. Maar het heeft ook de grootste dramaturg aller tijden voorgebracht namelijk Shakespeare. Terwijl ze door het bos fietsen komen ze langs een aantal acteurs, die delen uit zijn toneelstukken declameren.

Sofie vraagt hoe het met de filosofie in de 17^e eeuw was gesteld. Alberto vertelt dat er twee stromingen waren, die nauw samenwerkten: het idealisme en het materialisme. De invloedrijkste filosoof van het materialisme was Thomas Hobbes met zijn deeltjes theorie. Sofie herkent daar Democritus met zijn legostenen in. Ook haalt hij het determinisme aan. Daarin beweert men dat alles wat gebeurt van tevoren is besloten. 'Dus de vrije wil van de mens bestaat niet?' vraagt Sofie. Alberto wil haar daarvoor kennis laten maken met de twee grootste filosofen van de 17^e eeuw, Descartes en Spinoza, maar op dat moment breekt er echter een onweersbui los. Hij wil schuilen, maar Sofie trekt hem mee naar het meer. De bedoeling van haar fietstochtje was dat ze naar het chalet wilde omdat ze daar de waarheid denkt te vinden over wie Alberto en zij zijn en deze onweersbui komt daarvoor uitermate gelegen. Alberto weigert echter halsstarrig om mee te gaan en uiteindelijk stapt ze alleen in de klaarliggende boot en roeit naar de overkant. In het chalet loopt ze zoekend rond en komt bij een ladekast. Met geweld breekt ze een la open en vindt daarin een boek. Als ze het open slaat, blijkt het een stripboek te zijn. Ze bladert er doorheen en ziet zichzelf en alles wat haar de afgelopen dagen is overkomen. Dit illustreert wat Alberto haar zojuist heeft verteld over het determinisme. De schrijver en tekenaar hebben alles van tevoren vastgelegd, wat ze als stripfiguur heeft beleefd en gezegd, net zoals bij Jim Carrey in de Truman Show, zoals ze al eerder dacht. Ze had dus net als hij helemaal geen vrije wil en keuze. Ze loopt terug naar de rand van het meer, waar Alberto nog steeds aan de overkant staat en roept hem toe wat ze zojuist heeft gezien. Hij vraagt haar terug te komen, want hij moet haar nog zoveel leren, maar ze antwoordt dat ze weigert nog langer als stripfiguur te dienen en van nu af aan haar leven in eigen hand gaat nemen. Daarna richt ze zich tot de lezer en zegt dat ze nog niet precies weet hoe ze dat gaat doen, maar belooft dat zij dat in deel 2 zal laten zien en dat ons dus nog heel wat te wachten zal staan.

En ik beloof u dat ik van Deel 2, dat in oktober 2023 uitkomt, ook een mooie recensie zal schrijven, zodat u na het lezen van deze twee delen net als Sofie een volleerd filosoof zult zijn.

Wordt vervolgt dus.

© *Gonny Pasman – Sakkers*
November 2022